

BØRN OG UNGE
Aarhus Kommune

Bredere børnefællesskaber i dagtilbud, skoler og UngiAarhus

Indhold

<u>ANALYSE AF BREDE BØRNEFÆLLESSKABER, SPECIALOMRÅDET OG PPR</u>	5
<u>Formål</u>	5
<u>Baggrund</u>	5
<u>Analysedesign</u>	6
<u>SUMMARY</u>	7
<u>DAGTILBUD</u>	11
<u>Rammerne for arbejdet med brede børnefællesskaber i dagtilbuddene i Aarhus Kommune</u>	11
<u>Organisering af dagtilbud i Aarhus Kommune</u>	12
<u>Tildeling af midler til arbejdet med børnefællesskaber i dagtilbuddene</u>	12
<u>Beskrivelse af modellen for sociale normeringer på dagtilbudsområdet</u>	12
<u>Vidtgående støtteressourcer til enkeltbørn</u>	14
<u>Trivselsmøder</u>	18
<u>Overgang fra dagtilbud til skole</u>	20
<u>Kompetencer</u>	22
<u>Mulighedsrum ift. at arbejde med brede børnefællesskaber i dagtilbuddene</u>	23

SKOLER	27
<u>Rammerne for arbejdet med bredere børnefællesskaber i skolerne i Aarhus Kommune</u>	27
<u>Tildeling af midler til arbejdet med børnefællesskaber i skolerne</u>	28
<u>Organiseringen af skolernes arbejde med stærke børnefællesskaber</u>	29
<u>Specialcentermøder</u>	30
<u>Indsatser</u>	32
<u>Kompetencer</u>	33
<u>Mulighedsrum ift. at arbejde med bredere børnefællesskaber i folkeskolerne</u>	34
UNGI AARHUS	37
<u>Rammerne for arbejdet med bredere børnefællesskaber i Ungi Aarhus</u>	37
<u>Tildeling af midler til arbejdet med børnefællesskaber i SFO'er og fritidstilbud</u>	38
<u>Arbejdet med bredere børnefællesskaber</u>	43
<u>Samarbejde med skoler</u>	44
<u>Samarbejde med andre aktører</u>	45
<u>Kompetencer</u>	46
<u>Mulighedsrum ift. at arbejde med bredere børnefællesskaber i Ungi Aarhus</u>	47

Analyse af bredere børnefællesskaber på almenområdet, specialområdet og PPR

Formål

Aarhus Byråd har med vedtagelsen af budgettet for 2022 besluttet, at der skal igangsættes en analyse, som har til formål at skabe et velunderbygget afsæt for at pege på løsningsmuligheder i forhold til,

- Hvordan flere børn kan indgå og trives i de bredere børnefællesskaber i folkeskolen, dagtilbud og fritidstilbud
- Hvordan børnene, som går i et specialtilbud, opnår højere læring og trivsel
- Hvordan PPR bedst muligt understøtter arbejdet med både de bredere børnefællesskaber i det almene tilbud og individuelle tilbud.

Analysen skal være færdig i sommeren 2022. Læs mere i kommissoriet i bilag 1.

Baggrund

Baggrunden for analysen er, at der er en stigende gruppe af børn og unge, som af forskellige årsager, i en kortere eller længere periode, befinder sig i en sårbar position og derfor har brug for en særlig tilrettelagt indsats. Dette er ikke kun i Aarhus Kommune. På landsplan har andelen af elever i specialpædagogiske tilbud også været stigende.

Det stigende antal børn i udfordringer medfører en række konsekvenser. Det har sociale og faglige konsekvenser for, da børn, der befinder sig i en udsat position, klarer sig dårligere sammenlignet med deres jævnaldrende i forhold til trivsel og læring. Den stigende segregationsgrad har også økonomiske konsekvenser. Når flere børn og unge får tilbudt en plads i et specialiseret tilbud, medfører det stigende udgifter til det specialpædagogiske område. Det har afledte konsekvenser for almenområdet, som får stigende udgifter til finansiering af specialundervisningstilbuddene.

Et stigende antal børn i udfordringer medfører også anlægsudfordringer på både dagtilbudsområdet i forhold til dagtilbudspladser til børn med specialpædagogiske behov (§32) og specialklasser og specialskoler. Ligesom der er et stigende arbejdspress i Pædagogisk Psykologisk Rådgivning (PPR) og ventetider på PPRs indsatser både rettet mod børnene og dagtilbud, skoler samt UngiAarhus.

Analysedesign

Analysearbejdet tager afsæt i Aarhuskompasset og dermed have stærkere fokus på værdi for borgerne, samskabelse sammen med borgerne og mere vidensinformeret ledelse og praksis.

- Analysearbejdet er opdelt i fire områder:
- Borgernes oplevelser
- Bredere børnefællesskaber på almenområdet
- Specialområdet
- PPR

Datagrundlaget for analyserne er en antropologisk analyse af skoleområdet, workshop med forældre, børneinddragelse, fokusgruppeinterview med decentrale ledere, interview med medarbejdere i PPR, interview med samarbejdspartnere, spørgeskemaundersøgelse blandt dagtilbudsledere, skoleledere og medarbejdere i PPR, udtræk fra diverse systemer mv. Se mere i det fælles metodebilag her.

Afrapporteringen på analysen består dels af en rapport med tværgående indsigter, dels rapporter for hvert af ovenstående område samt en række bilag. Afrapporteringen af indsigter og viden fra praksis skal danne grundlag for en proces i foråret 2022, hvor der sammen med borgere, medarbejdere, ledere, samarbejdspartnere med flere skal udvikles løsningsmuligheder.

Denne rapport beskæftiger sig med arbejdet med bredere børnefællesskaber i de almene tilbud i Aarhus Kommune.

Summary

Rapporten er overordnet set inddelt i tre hovedområder: Et afsnit om dagtilbud, et om skole og et om fritidsområdet. Hvert afsnit beskriver indledningsvist rammerne for arbejdet med at understøtte bredere børnefællesskaber på almenområdet, herunder lovgivningsmæssige rammer, organisering og økonomi. Herefter beskrives indsatser og samarbejdsfora og hvert afsnit afsluttes med at beskrive eksempler på, hvordan man i hhv. dagtilbud, skole og på fritidsområdet konkret arbejder med at styrke de brede og velfungerende børnefællesskaber.

I afsnittet om **dagtilbud** er en af de væsentligste pointer, at arbejdet med at understøtte de bredere børnefællesskaber, gennem en tidlig og forebyggende indsats, udfordres af mangel på ressourcer og tid. Dagtilbuddene oplever en stigning i antallet af børn i udfordringer, som har behov en ekstra (specialpædagogisk) indsats for at trives og udvikle sig. Samtidigt oplever dagtilbudslederne, at det er blevet sværere at få tildelt midler til den ekstra indsats, hvorfor de tilgængelige midler, ifølge flertallet af de adspurgte, ikke er tilstrækkelige for at kunne iværksætte den støtte, som børnene i dagtilbuddet har brug for. Dagtilbuddene oplever også mangel på ressourcer og tid i samarbejdet med PPR. Således siger tre ud af fire af de adspurgte dagtilbudsledere at de oplever ventetid på trivselsmøder, som netop burde være et forum hvor der var fokus på den tidlige og forebyggende indsats. Det betyder, at mødetiderne ofte prioriteres til børn i tydelig mistrivsel frem for på forebyggende indsatser til børnegrupper og enkeltbørn i det mere "gule" felt. Denne oplevelse deles af forældrene, som mener at der går uforholdsmæssigt lang tid fra det konstateres, at deres barn er i udfordringer til, der sættes ind med en indstilling eller andre særlige indsatser i miljøet omkring barnet. Det kan derfor ikke visse tilfælde være nødvendigt at tage initiativ til at involvere ledelsen i dagtilbuddet, før der reageres tilstrækkeligt på forældrenes henvendelser.

Oplevelsen af det tværfaglige samarbejde om børn på dagtilbudsområdet er dog overvejende god – og denne oplevelse deles af dagtilbuddene og de PPR-medarbejderne som betjener dagtilbudsområdet.

En anden vigtig pointe vedrører kompetencerne blandt personalet i dagtilbuddene. Der synes at være en generel enighed om, at der er et behov for et kompetenceløft på det specialpædagogiske område i dagtilbuddene – noget som fremhæves af både PPR, forældrene, de frivillige foreninger og medlemmer fra analysens følgegruppe. Konsekvensen af de manglende kompetencer kan være at det bliver svært for dagtilbuddene at følge rådgivningen fra PPR og omsætte den til reel anderledes praksis i hverdagen.

Skulle man ønske at styrke arbejdet med de brede børnefællesskaber i dagtilbuddene kan man kigge flere steder hen for inspiration. Eksempelvis nævner flere muligheden for at tilrettelægge trivselsmøderne anderledes end nu – enten ved at anvende egne specialpædagogiske kompetencer, således at man ikke venter på PPRs deltagelse, eller ved at lade den pædagogiske fagkonsulent fra PPR være en mere fast del af mødet, således at koblingen til praksis bliver mere tydelig. Derudover har flere dagtilbud gode erfaringer med tilgangen fra *Nest møder dagtilbud*. Her betones det hvordan det pædagogiske miljø har fået en højere kvalitet igennem arbejdet med nest-principperne. Forklaringen ligger bl.a. i rammesætningen og de klare aftaler/roller i Nest, som frigiver overskud og giver medarbejderne et langt større nærvær i samværet med børnene. Det opleves at Nest giver konkrete redskaber, en større faglig bevidsthed og et professionelt sprog til at tale om hvordan man arbejder med børnefællesskaberne.

I afsnittet om **skole** gentages pointen om, at arbejdet med at understøtte de brede børnefællesskaber, gennem en tidlig og forebyggende indsats, udfordres af mangel på ressourcer og tid. Når skolernes udgifter til køb af specialklassepladser stiger, som det har gjort igennem en årrække, finansierer skolerne dette inden for eget budget. Konkret forventes det i skoleåret 2021/22, at skolerne selv skal finansiere ca. 70 mio. kr. til køb af specialklassepladser. Midlerne til denne ekstra udgift finder skolerne ved omprioriteringer fra almenområdet, som dermed begrænser de igangværende forebyggende indsats og øvrige lokale specialpædagogiske tiltag. Ovenstående betyder helt lavpraktisk, at skolernes muligheder for at iværksætte lokale, forebyggende indsats er under pres, idet de mangler midlerne til det.

Skolerne oplever, lig dagtilbuddene, også ventetid på sparring med PPR. Således svarer hele 68 procent af de adspurgte skoleledere at de oplever ventetid på at få et barn drøftet på et specialcentermøde. Flere skoler nævner desuden at de kunne ønske sig mere PPR-betjening og at mange skiftende PPR-medarbejdere gør det vanskeligt at opnå kontinuitet ift. mødernes afholdelse.

Kompetencer er også et vigtigt emne ift. skolernes arbejde med brede børnefællesskaber. Her nævner flere af de adspurgte skoleledere, at de ikke mener at personalet på skolerne har de fornødne kompetencer til opgaven med børn i udfordringer. Noget der i denne henseende kan hjælpe, er hvis skolen har specialklasserækker på skolen, idet kompetencerne så langt mere tilgængelige. Flere PPR-medarbejdere siger supplerende, at der mangler uddannet og kvalificeret personale ude på skolerne og at vejledningen fra PPR som resultat heraf i visse tilfælde ikke kan løftes.

Der er dog flere eksempler på tiltag, som kan støtte arbejde med brede børnefællesskaber i skolerne. *Skole for alle*, som er bygget op omkring eksisterende viden om inklusion med udgangspunkt i tænkning, begreber, modeller og metoder fra Nest programmet og viden om virksom kompetenceudvikling med udgangspunkt i metoder og erfaringer fra Fællesskaber for Alle (FFA) er et eksempel herpå, mens arbejdet med lokale mellemformer er et andet.

Andre muligheder der nævnes af skolelederne, er bl.a.

- et tæt samarbejde på tværs af skolens specialklasser og distriktsklasser, hvor specialklasselærerne er halv tid i hhv. distriktsklasser og specialklasser, så den specialpædagogiske viden kommer flest mulige elever til gode
- omlægning af ressourcepersoners arbejdstid, så de også indgår i den almindelige undervisning i form af co-teaching og
- tidligt samarbejde med dagtilbuddet omkring modtagelsen af kommende skolestartere.

I afsnittet om **fritidstilbud** understreges endnu en gang oplevelsen af, at gruppen af børn og unge har ændret sig over tid, og at flere børn og unge har behov for ekstra støtte for at trives, lære og udvikle sig. Lederne fra UngiAarhus beskriver, at de oplever en markant stigning i antallet af sårbare børn og unge og at de derudover får også øje på andre former for udsathed end de tidligere har haft øje på. Denne oplevelse blandt lederne bakkes op af data på området, som viser at specialklasseeleverne udgør en stigende andel af de indskrevne fritidstilbuddene.

Denne udvikling skal ses i kombination med oplevelse af, at det er blevet svære at få tildelt vidtgående støttemidler. UngiAarhus-lederne peger desuden på en konsekvens af stigningen i gruppen af børn og unge i udfordringer, nemlig den udfordring at hvis antallet af børn og unge der har brug for særlig voksenstøtte, stiger non-proportionelt, så er gruppen ikke længere dynamisk. Der er implicit ikke længere plads til alle, da alt fokus risikerer kun at gå til minoriteten, som til gengæld tager majoriteten af opmærksomheden.

UngiAarhus beskriver derudover, at de oplever det samlede samarbejde på tværs af aktører som for svagt, at der mangler systematik og et reelt ønske om at arbejde tværfagligt. De kan derudover være bekymrede for, hvordan den manglende systematik kan opleves af forældre fra forskellige skoledistrikter, som potentielt vil opleve stor forskel på håndteringen og kvaliteten i arbejdet omkring deres børn.

Der er dog flere gode eksempler på, hvordan UngiAarhus understøtter arbejdet med brede børnefællesskaber i samarbejde med andre aktører:

- Tæt samarbejde mellem skolen og fritidstilbuddet, eks. ved at lade klubmedarbejdere indgå som en del af den understøttende undervisning.
- Et fritidstilbud har nedsat et pædagogisk team og lavet en afdeling, hvor de kan tilgodese de særlige behov som de særligt sårbare unge har, med øremærkede voksne, som frigiver tid og opmærksomhed til de øvrige medarbejdere, som skal tage sig af resten af husets børn og unge
- Specialtropperne i Øst og Vest, som udvikler fagligheden, yder fælles supervision, tematiserer og sætter ord på konkrete og nærværende udfordringer - en viden som efterfølgende kan bredes ud til kolleger i egne afdelinger.

Dagtilbud

I dette afsnit gennemgås først rammerne for arbejdet med bredere børnefællesskaberne i dagtilbuddene og de økonomiske betingelser herfor. Herefter beskrives trivselsmøderne, som er det fora hvor dagtilbud, PPR og forældre kan mødes og drøfte et barns mulige udfordringer. Efterfølgende beskrives overgangen fra dagtilbud til skole – særligt ift. børn i udfordringer – og slutteligt følger nogle betragtninger vedr. dagtilbuddenes kompetencer til at varetage opgaven med at understøtte bredere børnefællesskaber. Afsnittet om dagtilbud afsluttes med en række eksempler på, hvordan visse dagtilbud arbejder med at styrke arbejdet med de brede og velfungerende børnefællesskaber.

Rammerne for arbejdet med bredere børnefællesskaber i dagtilbuddene i Aarhus Kommune

Rammerne for arbejdet med bredere børnefællesskaber i de aarhusianske dagtilbud er beskrevet i dels dagtilbudslovens §7, og dels i den styrkede pædagogiske læreplan af 2018 og det fælles pædagogiske grundlag Den styrkede pædagogiske læreplan. På baggrund heraf har Aarhus Kommune udarbejdet ”Fælles pædagogisk grundlag for dagtilbud i Aarhus Kommune” ([link](#)), hvor arbejdet med at understøtte velfungerende børnefællesskaber er et centralt element. I publikationen står der bl.a. følgende:

Fællesskaber udgøres af dem vi er, og det vi laver sammen. Alle børn i dagtilbud skal være en værdsat del af et fællesskab og fællesskaberne skal have noget at byde på for alle børn. Derfor arbejdes med tidlig, rettidig indsats, for at understøtte deltagelsesmulighederne for alle børn.

Leg, læring, udvikling og dannelse sker i børnefællesskaber, som de voksne sætter rammerne for. Dagtilbuddets hverdag skal skabe rum til at børn kan indgå i både kendte og nye relationer på tværs af alder, køn og kultur. Det er det pædagogiske personale og ledelsens opgave at skabe balancen mellem individ og fællesskab i dagtilbuddet og at inddrage og motivere forældrene, så de tager medansvar for at skabe velfungerende børnefællesskaber.

Alle dagtilbud har i forbindelse med realiseringen af den pædagogiske læreplan skullet beskrive, hvordan de skaber deltagelsesmuligheder for alle børn – og de skal løbende evaluere, hvordan de lykkes med dette arbejde. Over halvdelen af de adspurgte dagtilbudsledere i Aarhus Kommune tilkendegiver i denne forbindelse at den pædagogiske læreplan og det pædagogiske grundlags fokus på at styrke arbejdet med børnefællesskaber i meget høj grad eller i høj grad har påvirket den måde de arbejder på.

Organisering af dagtilbud i Aarhus Kommune

I beskrivelsen af arbejdet med at skabe velfungerende børnefællesskaber i dagtilbuddene, er det vigtigt at forstå hvordan de aarhusianske dagtilbud er organiserede.

Der findes to typer af dagtilbud i Aarhus Kommune: De almene dagtilbud, som udgør langt størstedelen af alle dagtilbud og så de specialdagtilbuddene efter servicelovens §32. Specialdagtilbuddene er pasning til børn med betydeligt og varigt fysisk eller psykisk nedsat funktionsevne og en mere indgående beskrivelse af disse findes i underrapporten om specialtilbud [her](#). Der er ca. 90 børn som går i specialdagtilbuddene – ud af ca. 19.000 børn i dagtilbud i Aarhus Kommune i alt – og denne målgruppe udgør dermed en meget lille del af den samlede børnegruppe i alderen 0-6 år i Aarhus Kommune.

Idet at man i Aarhus Kommune har valgt at organisere sig med to typer af dagtilbud, medfører det også, at de almene dagtilbud varetager en stor opgave med at skabe velfungerende børnefællesskaber for en meget forskelligartet børnegruppe, hvoraf mange børn kan have behov for ekstra støtte i en kortere eller længere periode.

I denne delrapport vil der udelukkende blive fokuseret på arbejdet med bredere børnefællesskaber i de almene dagtilbud.

Tildeling af midler til arbejdet med børnefællesskaber i dagtilbuddene

Der er overordnet set to typer af ressourcer, som dagtilbuddene kan sætte i spil for at understøtte arbejdet med at skabe velfungerende børnefællesskaber: Sociale normeringer (tidl. decentraliserede støtteressourcer og udsatte-midler) og de vidtgående støtteressourcer.

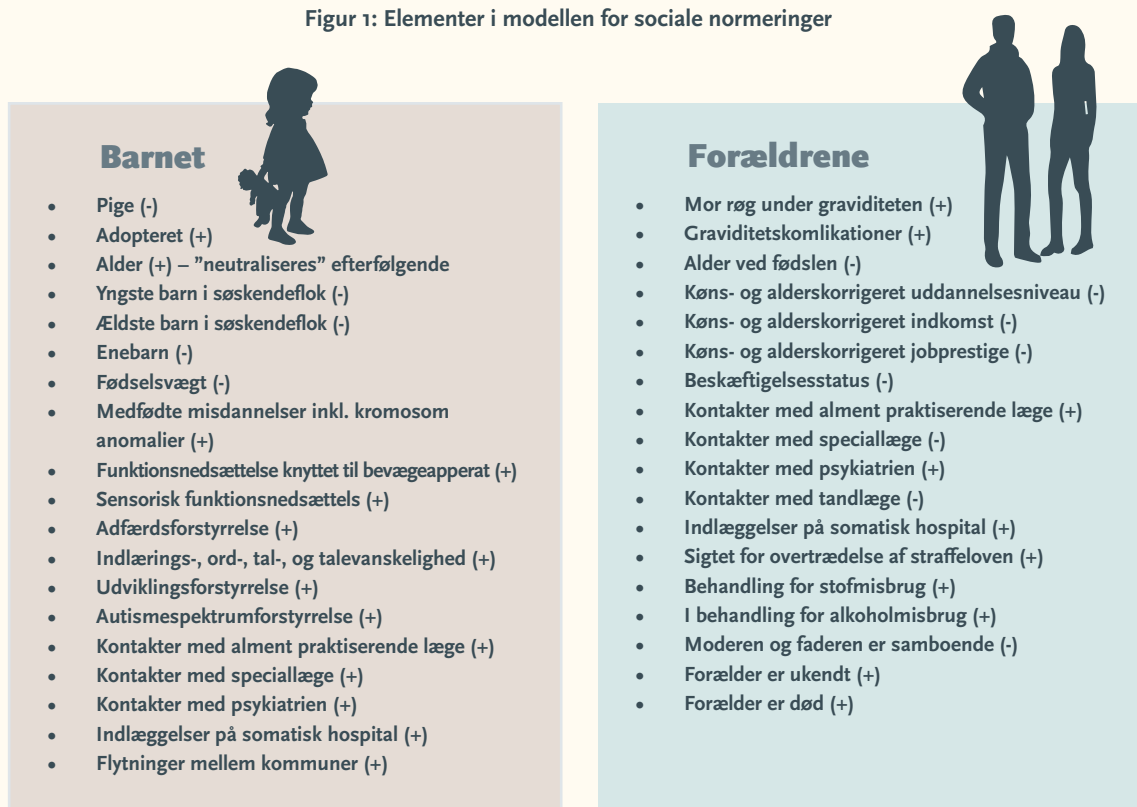
Beskrivelse af modellen for sociale normeringer på dagtilbudsområdet

Ved budgetforliget for 2021 blev der vedtaget en ny model for tildeling af midler til dagtilbuddene i Aarhus Kommune. I den nye model er der lavet et budget til sociale normeringer. Budgettet er midler rettet mod understøttelse af børn i sårbare og udsatte positioner (børn, der har funktionsnedsættelser, sociale belastninger og/eller særlige behov i perioder af deres liv.), og som har brug for ekstra støtte i deres hverdag for at forbedre deres trivsel. Målgruppen er alle sårbare og udsatte børn som ikke er en del af målgruppen for børn med vidtgående handicap. Denne beskrives i et kommende afsnit.

Der er afsat i alt 96,2 mio. til arbejdet med børn i sårbare og udsatte positioner ud af i alt ca. 2 mia. kr. til dagtilbudsområdet i alt.

Fordelingen af disse midler tager udgangspunkt i beregninger af børnenes forventede sårbarhed suppleret med data om deres modersmål. Der er anvendt en statistisk model med data fra Danmarks Statistik til beregning af børnenes sårbarhed. Den statistiske model er baseret på ca. 50 demografiske, socioøkonomiske og sundhedsmæssige indikatorer, der beskriver baggrunden hos det enkelte barn og dets forældre. Det drejer sig f.eks. om fødselsvægt, funktionsnedsættelser, indkomst, uddannelse, kriminalitet samt behandling for stof- og alkoholmisbrug. Indikatorerne er udvalgt ud fra data om ca. 420.000 børn i hele landet med det formål, at de skal give et objektivt skøn over det forventede antal sårbare børn. Den statistiske model giver ud fra disse faktorer et skøn over, hvor mange af børnene i et givent dagtilbud der forventes at være sårbare. Skønnet er baseret på den gennemsnitlige fagfaglige vurdering af behovet for sociale foranstalt-

Figur 1: Elementer i modellen for sociale normeringer

+ **øger** sårbarhed/udsathed "alt andet lige" – **sænker** sårbarhed/udsathed "alt andet lige"

Obs: der er målt separat på moderen og faderen

ninger blandt børn med forskellige baggrunde. Sociale foranstaltninger er individ- og familierettede forebyggende foranstaltninger samt anbringelser. Derudover suppleres modellens skøn over antal sårbare med børnenes modersmål.

Konkret fordeles ca. 75 procent af budgettet efter antallet af sårbare børn i dagtilbuddene og ca. 25 procent fordeles ud fra antallet af børn med dansk som andetsprog. Det er op til det enkelte dagtilbud, hvordan de vælger at disponere over midlerne.

Disse midler kan anvendes til at understøtte arbejdet med stærke børnefællesskaber. Dagtilbuddene oplister selv en lang række af mulige handlinger og tiltag, der kan sættes i værk, når de oplever, at et barn eller en børnegruppe har behov for ekstra støtte i en kortere eller længere periode. Eksempler på brugen af midlerne er mange, og kan eksempelvis anvendes til lokale tiltag eller ændret organisering i eget dagtilbud eks.:

- Opnormering, enten gennem ansættelse eller omfordeling af medarbejdere
- Etablering af kendte strukturer i læringsmiljøerne
- Arbejde med visuel støtte
- Udvidet forældresamarbejde
- Brug af dagtilbuddets egen motorikvejleder
- Brug af dagtilbuddets egen specialpædagog
- Brug af dagtilbuddets sprogvejleder til eks. dialogisk læsning
- Arbejde med handleplaner

Derudover kan midlerne bruges til at indhente hjælp udefra, eks. ved

- Brug af pædagogiske fagkonsulenter fra Pædagogisk Psykolog Rådgivning (PPR)
- Brug af marte meo-konsulenter fra Sundhed
- Kompetenceudvikling

Vidtgående støtteressourcer til enkeltbørn

Budgettet til sociale normeringer er suppleret af en central pulje til børn med vidtgående handicap, dvs. børn med et større støttebehov. Dette er centrale støtteressourcer på handicapområdet til børn og unge, hvis vanskeligheder har et omfang, som medfører, at funktionsniveauet er væsentlig nedsat. Det kan eksempelvis være børn og unge med:

- Fysiske handicap af betydeligt omfang
- Generel udviklingshæmning af betydeligt omfang
- Svære autismspektrumforstyrrelser
- Svært indgribende kronisk lidelse

Det enkelte dagtilbud kan ansøge om midler til de børn, som de vurderer, kan tilhøre målgruppen for børn med vidtgående handicap. Herefter sker der en central visitering i PPR, hvor det vurderes, om det pågældende barn tilhører målgruppen. Der lægges ikke vægt på udsatte-kriterier i den centrale visitering af børn med vidtgående handicap. For yderligere viden om denne proces, henvises til forløbsbeskrivelse i rapporten om PPR [her](#).

Støtten udmøntes til dagtilbuddet på baggrund af de særlige opgaver omkring børnene og ikke på baggrund af barnets konkrete handicap. Handleplaner er derfor et væsentligt element i vurderingen af de enkelte børn og unge. En handleplan bør indeholde følgende elementer:

- Handleplanen skal adressere de beskrivelser, der er lavet af barnet
- Handleplanen skal være konkret og beskrive hvilke tiltag, der prioriteres og i hvilket omfang
- Der skal være en klar definition af delmål og mål med handleplanen
- Mål(ene) skal kunne evalueres
- Evt. beskrivelse af samarbejdspartnere (f.eks. MSB)

I vurderingen af støttebehovet indgår den konkrete kontekst også. Det vil sige, at forhold som fremmøde, antallet af børn i det enkelte tilbud som modtager vidtgående støttemidler og familieforhold kan have betydning for støtteniveauet.

Visitation til støtte sker i et tværfagligt visitationsteam i PPR. Visitationsteamet vurderer sagerne på baggrund af materiale udarbejdet af det enkelte dagtilbud og forældrene.

I nedenstående tabel ses en oversigt over udviklingen i tildelingen af vidtgående støttemidler fra 2015 til medio 2021. Som det fremgår, har der i denne tidsperiode været en klar stigning i antallet af bevillinger fra gennemsnitligt 227 i 2015 til 309 i 2021 og samtidig et let fald i det tildelte timeantal pr. barn. En mulig forklaring på dette forhold kan være, at når dagtilbudsafdelinger har flere børn med vidtgående støttebehov giver det mulighed for en mere fleksibel udnyttelse af støtteressourcerne, h.

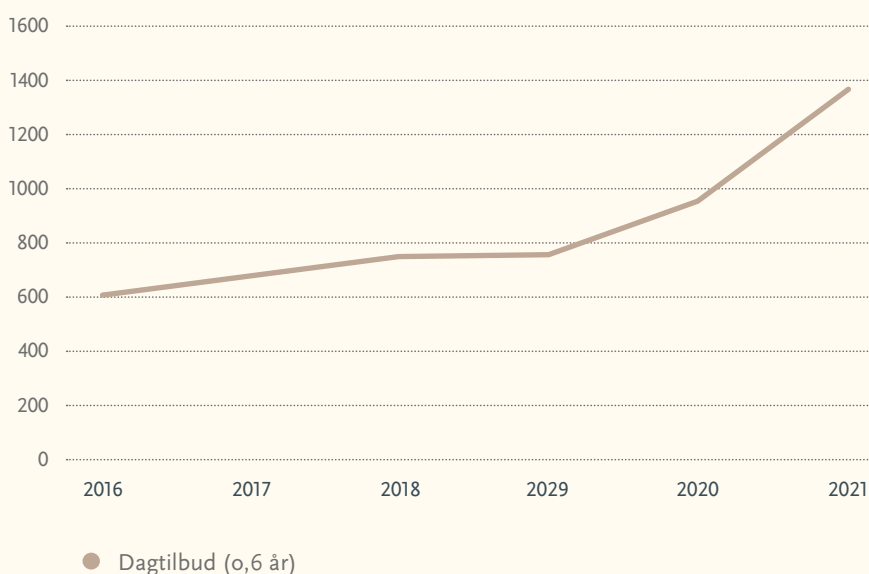
Tabel 1: Udviklingen i vidtgående støtteressourcer på dagtilbudsområdet

DAGTILBUDSOMRÅDET							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Antal bevillinger (gns.)	227,7	234,3	263,7	266,9	254,3	276,3	309,1
Timetal (gns.)	20,1	19,4	18,7	18,3	17,7	17	16,6
Antal revisiteringer		264	217	211	235	214	251
Antal nyvisiteringer	100	134	188	122	176	185	195
Afviste nyvisiteringer	80	48	63	91	93	66	84
Afviste revisiteringer	3	1	6	14	6	9	13

En medarbejder fra PPR udtrykker, at der er fokus på at "holde sig inden for budgettet", hvilket naturligvis påvirker arbejdet med tildelingen af midler til dagtilbuddene. Ofte får medarbejderne at vide, at de skal være "tough" i deres vurdering af, hvilke indstillinger der skal gå igennem og ikke skal. Noget der, ifølge PPR-medarbejderen, kan øge chancen for at et barn tildeles støtte, er hvis sagen er godt belyst, eks. ved at der har været flere inde over vurderingen. Dette gør det alt andet lige nemmere at vurdere om barnet skal have støtte eller ej. Denne konstatering deles af en dagtilbudsleder, som udtrykker at vedkommende "er superbruger af de pædagogiske fagkonsulenter, de er gode ift. børnene på gulvet – og der følger ressourcer med. Det er min guldgrube"- underforstået, at når fagkonsulenterne har været inde over en sag, så er dagtilbuddet mere præcise på, hvad de skal skrive i indstillingen til støttetimer, hvilket øger chancen for at de tildeles midler.

Ovenstående tabel bør desuden kombineres med nedenstående graf, som viser antallet af henvendelser fra dagtilbuddene til PPR til eks. betjenende psykolog eller - tale-høre-konsulent. I denne ses det, at der har været en kraftig stigning fra 610 henvendelser i 2016 til hele 1360 henvendelser i 2021.

Figur 2: Antal henvendelser fra dagtilbud til PPR fra 2016-2021

Note: Opgjort ved at summere alle typer af henvendelser fra dagtilbud i PPRs fagsystem Kingo, til eks. inklusionsteam, psykolog, specialpædagogiske fagkonsulenter og tale-høre-konsulenter.

Det er dog vigtigt at bemærke, at praksis for hvad der skulle registreres i PPRs fagsystem (eks. trivselsmøder og andre møder om ikke-indstillede børn) har ændret sig i denne periode. En del af stigningen i antallet af indstillinger kan derfor tilskrives det faktum, at flere henvendelser fra dagtilbuddene er blevet registreret i PPRs fagsystem, Kingo.

Tendensen til, at flere børn i dagtilbud har behov for ekstra støtte, bekræftes dog af dagtilbudslederne selv, idet 69 procent af de adspurgte kommunale dagtilbudsledere i meget høj grad eller i høj grad oplever en stigning i antallet af børn, som har behov for ekstra støtte for at kunne trives og udvikle sig i dagtilbuddet.

Hvis man betragter børnegruppen i Aarhus Kommune, indikerer data dog (se bilag 4.2), at den forventede andel sårbare børn og unge i Aarhus Kommune er faldet over tid. Det gælder både for 0-6-årige (fald på ca. 7 procent) og for 5-17-årige grundskoleelever (fald på ca. 14,7 procent). Det betyder, at den gennemsnitlige demografiske, socioøkonomiske og sundhedsmæssige profil er blevet bedre over tid. Hvad årsagen til, at mange har oplevelsen af at den samlet børnegruppe, har fået større behov for ekstra indsats, er vanskeligt at gisne om. Der gives mulige forklaringer i rapporten om specialområdet [her](#).

Samtidig siger over halvdelen af de adspurgte kommunale dagtilbudsledere, at de oplever at det er blevet sværere at få tildelt vidtgående støttemidler til børn i dagtilbud sammenlignet med tidligere.

Derudover er oplevelsen blandt 58 procent af de adspurgte kommunale dagtilbudsledere, at tildelingen af vidtgående støttemidler i lav eller meget lav grad er tilstrækkelig for at kunne iværksætte den støtte, som børnene i dagtilbuddet har brug for, mens 39 procent svarer at støtten *i nogen grad* opleves som tilstrækkelig. Blandt de selvejende dagtilbud oplever 50 procent, at det er blevet sværere at få tildelt vidtgående støttemidler til børn i dagtilbud sammenlignet med tidligere, mens 40 procent oplever at tildelingen af vidtgående støttemidler i lav eller meget lav grad er tilstrækkelig for at kunne iværksætte den støtte, som børnene i dagtilbuddet har brug for.

I dagtilbudsanalysen fra 2020 ([link](#)), konkluderes det dog, at størrelsen på de tildelte midler til børn med ekstra behov (børn med dansk som andetsprog, særligt støttebehov, vidtgående handicap og socialt udsatte) dækker de forventede udgifter på området (udgifter til ekstra støtte i form af flere personaletimer og øvrige driftsudgifter som fx hjælpemidler).

Vi har ikke præcise data for eller beskrivelser af, hvordan dagtilbuddene anvender egne budgetter, eks. overskudsmidler, for at kunne understøtte arbejdet med bredere børnefællesskaber. En dagtilbudsleder konstaterer dog at de sidste år anvendte 1 mio. kr. af egne overskudsmidler til at kunne iværksætte ekstra støtteindsatser. Hvis dette er tilfældet flere steder, kan det tyde på at der er et "mørketal" ift. hvor stort behovet for midler til ekstra støtteindsatser i dagtilbuddene reelt er.

Spørger man medarbejderne i PPR genkender de dagtilbuddenes udfordring ift. af at kunne imødekomme børnenes behov. Her siger hele 63 procent af de adspurgte medarbejdere at de kun ”i nogen grad” oplever at dagtilbud, skoler og fritidstilbud formår at give de rigtige tilbud til børn og unge i udfordringer. Der kan læses mere om mulige årsager til den stigende segregeringsgrad i rapporten om specialområdet [her](#).

Inden dagtilbuddene kan indstille et barn til at modtage vidtgående støtteressourcer, skal der som hovedregel være afholdt et trivselsmøde.

Trivselsmøder

Trivselsmødet er et tværfagligt mødeforum hvor forældre, dagtilbud, PPR (i form af psykolog og tale-hørekonsulent) og eventuelt en sundhedsplejerske eller andre relevante aktører deltager. Målet med mødet er drøfte barnets trivsel eller udvikling for at opnå en fælles forståelse for barnet. Dialogen skal bidrage til at tilpasse rammerne og miljøet rundt om barnets, så barnets behov tilgodeses bedst muligt.

Udfordringen ved denne arbejdsgang er dog at 73 procent af de adspurgte kommunale dagtilbudsledere og 65 procent af de adspurgte selvejende dagtilbudsledere oplever ventetid på at få børn drøftet på trivselsmøder. Ventetiden kan være alt imellem 1 måned til 6 måneder.

Dagtilbudsledernes egne betragtninger om arbejdet med trivselsmøder er, at møderne generelt er gode og relevante, men at det er svært at få tid til dem hos PPR. Det betyder, at mødetiderne ofte prioriteres til børn i tydelig mistrivsel frem for på forebyggende indsatser til børnegrupper og enkeltbørn i det mere ”gule” felt.

Flere dagtilbudsledere fremhæver, at langt størstedelen af deres trivselsmøder medfører at børnene efterfølgende indstilles til PPR – og flere beskriver dette som et tegn på at de rammer rigtigt ift. målgruppen og har gjort deres forarbejde inden der indkaldes til et trivselsmøde. Tanken med trivselsmøderne var dog oprindeligt at de skulle gøre det muligt at arbejde mere tidligt og forebyggende og at flere sager kunne ”vendes i døren” frem for at føre til en indstilling til PPR om vidtgående støtteressourcer. Muligheden for at arbejde tidligt og forebyggende presses dog af en generel mangel på ressourcer og tid.

Oplevelsen af, at der mangler et fokus på de tidlige og forebyggende indsatser på almenområdet, bekræftes også af forældrene. Noget, som mange af forældrene, der har bidraget til denne analyse, har hæftet sig ved, er, at (dele af) det pædagogiske personale i deres barns dagtilbud eller skole har været underkendende i deres faglige vurdering af, hvorvidt barnet befinder sig i en svær og sårbar position. Uafhængigt af, hvordan det enkelte barns begyndende tegn på mistrivsel eller ændret adfærd har taget sig ud, oplever forældrene således, at (dele af) det pædagogiske personale enten negligerer eller måske slet ikke har registreret, at barnet befinder sig i en sårbar position.

En væsentlig andel af forældrene oplever måske derfor også, at der går uforholdsmæssigt lang tid fra det konstateres, at deres barn er i udfordringer til, der sættes ind med en indstilling eller andre særlige indsatser i miljøet omkring barnet. Mange forældre har oplevet at måtte være meget insisterende og vedholdende i deres dialog med det pædagogiske personale, og flere oplever, at deres barn har fået det væsentligt værre i løbet af den pågældende periode, hvor forældrene har arbejdet på at trænge igennem til det pædagogiske personale. I nogle tilfælde har det været nødvendigt at tage initiativ til at involvere ledelsen i dagtilbuddet eller skolen, før der reageres tilstrækkeligt på forældrenes henvendelser.

Oplevelsen af det tværfaglige samarbejde om børn på dagtilbudsområdet er dog overvejende god – og denne oplevelse deles af dagtilbuddene og de PPR-medarbejderne som betjener dagtilbudsområdet (læs mere i rapport om PPR her).

Dog nævner nogen PPR-medarbejdere at der ofte er et paradoks ift. det individfokuserede vs. det fællesskabsfokuserede. Procedurene medfører at man ofte bliver "låst fast" på et individfokus, og man oplever en forståelse blandt dagtilbuddene af, at PPR primært arbejder individbaseret. Desuden oplever nogen PPR-medarbejdere at der er stor variation i efterspørgslen på PPRs ydelser fra dagtilbuddene og at det ofte er de samme dagtilbud der efterspørger kontakt med PPR. Dette skaber en særskilt problematik ift. at få kontakt til de dagtilbud der sjældent søger støtte af sig selv.

Overgang fra dagtilbud til skole

Et andet fokuspunkt i diskussionen af dagtilbuddets arbejde med stærke børnefællesskaber og børn i udfordringer, er overgangen fra dagtilbud til skole.

Det er dagtilbuddet der sammen med den betjenende psykolog vurderer barnet og evt. anbefaler at barnet bør starte i specialklasse. Herefter er det skoleleder på barnets distriktsskole, som har den formelle kompetence til at indstille barnet til et specialundervisningstilbud. Læs mere om visitationsprocessen i PPR-rapporten [her](#).

I Planlægningsnotatet for skoleåret 2021/2022 ([Planlægningsnotat for specialundervisning - AarhusIntra \(aarhuskommune.dk\)](#)) ses følgende tabel over skolestartere i et specialundervisningstilbud.

Tabel 2: Skolestartere i specialskoler, specialklasser og Nest fra skoleåret 2019/2020 til 2021/2022

	2019/20	2020/21	2021/22
Specialskole	28	41	37
Specialklasse	45	55	51
Nest	8	4	11
Beder			3
Katrinebjerg			8
I alt	81	100	99

Som tabellen viser, er der reelt sket en stigning fra skoleåret 2019/2020 til indeværende skoleår, men det er i denne forbindelse samtidig vigtigt at nævne at hvis man ser tilbage i tid, vil tendensen være, at vi har set en kraftigere stigning i antal skolestartere direkte i specialundervisningstilbud frem imod skoleåret 2019/2020 og (med hhv. 62 børn i skoleåret 2017/2018 stigende til 97 elever i skoleåret 2018/2019) men at antallet muligvis har stabiliseret sig nu.

Når man spørger skoler og dagtilbud til oplevelsen af andelen af skolestartere direkte i et specialundervisningstilbud er billedet heller ikke entydigt. Blandt de adspurgte dagtilbudsledere svarer 14 procent at de i høj grad eller meget høj grad oplever ens stigning i antallet af børn som starter direkte i et specialundervisningstilbud, men samtidig svarer

29 procent at dette er tilfældet i lav eller meget lav grad.

De adspurgte skoleledere har modtaget samme spørgsmål og her er oplevelsen blandt 34 procent at andelen af børn som starter direkte i et specialundervisningstilbud i meget høj grad eller i høj grad er stigende, mens 43 procent svarer i nogen grad.

Dagtilbudslederne fremhæver derudover følgende om samarbejdet med skolen om overgange for børn i udfordringer:

- Det er vigtigt med faste lokale aftaler og producer for aftalerne mellem dagtilbud og skole, men der kan være stor forskel fra skole til skole om hvordan samarbejdet om denne børnegruppe tilrettelægges.
- Der er en oplevelse af, at mange forandringer i det processuelle omkring overgange besværliggør samarbejdet og at børn kan blive "tabt" som følge heraf.
- Der er dog også en oplevelse af, at skolerne er mere åbne ift. at gå i dialog om, hvorvidt børnene kan indgå i fællesskabet på skolen end tidligere.
- En drøm om et 0-18 års-perspektiv, hvor der var et fast PPR hold som fulgte barnet i hele forløbet.
- Vi skal blive bedre til at børnene oplever samme praksis i dagtilbuddet og skole, så det ikke er børnene men de voksne, der skal justere i forbindelse med overgangen.

Skolelederne siger følgende om samarbejdet omkring overgangen:

- Skolerne har "ikke en chance", hvis dagtilbud siger, at barnet skal i et specialundervisningstilbud og ønsker ikke at sætte spørgsmålstejn ved vurderingen fra dagtilbud og betjenende psykolog.
- Der opleves et øget pres på udredningen i indskolingen, hvilket kan skabe en undren over, hvorfor denne ikke allerede er foregået i dagtilbuddet.
- I et område har man haft klar aftale om, at ingen børn i udgangspunktet kommer i et specialundervisningstilbud, før de har prøvet almenområdet, bortset fra helt særlige tilfælde.
- Der er hos nogen en oplevelse af, at for få børn starter direkte i et specialundervisningstilbud, fordi barnet derved får for mange nederlagsoplevelser.
- Børnene overrasker ofte ved at de faktisk godt kan være i skolen på trods af vores forventninger om det modsatte. Alle børn skal have lov til at starte i folkeskolen.
- Det er vigtigt med specialpædagogisk kompetence og ressourcer til skolestarten

PPR-medarbejderne har også kommenteret på overgangen fra dagtilbud til skole og her fremhæves behovet for formaliserede rammer og ens retningslinjer ifm. overgange. Kontinuitet i arbejdsområde og medarbejdere er vigtige faktorer herfor. Dog kan der være en udfordring ved, at viden og information går tabt ifm. med overgangen og at arbejdspress i PPR kan resultere i, at psykologen ikke følger tilstrækkeligt op, men blot informerer i forbindelse med overleveringen.

Kompetencer

Et sidste tema i diskussionen af arbejdet med at styrke børnefællesskaberne i dagtilbud, er medarbejdernes (specialpædagogiske) kompetencer.

Når man spørger dagtilbudslederne til, hvorvidt deres medarbejdere har de tilstrækkelige kompetencer til at arbejde med børn i udfordringer, svarer 43 procent af de adspurgte at de i høj eller meget grad er tilstrækkelige, mens 49 procent svarer *i nogen grad*.

De frivillige organisationer bekræfter billedet og konstaterer, at efter deres erfaring, er det ikke alle medarbejderne i dagtilbud der føler sig klædt på til opgaven og at de oplever at mange af pædagerne efterspørger kompetenceløft, men at ressourcer og tid til det er en udfordring.

Flere medlemmer fra analysens følgegruppe peger også på, at der også mangler kompetencer i dagtilbuddene. Efter deres mening er der både brug for at se på pædagoguddannelsen og på efteruddannelse, som en løsning herpå, da der er massiv brug for specialpædagogik i dagtilbuddene. Konsekvensen af de manglende kompetencer kan, ifølge følgegruppen, være at det bliver svært for dagtilbuddene at følge rådgivningen fra PPR.

Spørger man PPR-medarbejderne siger 14 procent at kompetencerne i lav eller meget lav grad er tilstrækkelige, mens 50 procent af de adspurgte siger i nogen grad (bemærk at 25 procent svarer ikke relevant) Tilbage meldingen fra visse PPR-medarbejderne er desuden, at der mangler uddannet og kvalificeret personale ude i dagtilbuddene til at kunne løfte de komplekse problemstillinger og at vejledningen fra PPR som resultat heraf i visse tilfælde ikke kan løftes. Teamlederne i PPR nuancerer dette billede ved at fremhæve at personalemangel og rekrutteringsudfordringer i dagtilbuddene betyder mange udskiftninger i personalegruppen og derfor mange vejledninger som "starter forfra".

Spørger man forældrene oplever nogen af disse også, at det pædagogiske personale ikke synes at have de rette kompetencer til at understøtte det pædagogiske arbejde med børn i udfordringer. Nogle af forældrene oplever således, at de kan arbejde nok så meget med at få deres barn undersøgt og tilstrækkeligt udredt med hjælp fra forskellige aktører som f.eks. deres praktiserende læge, en privatpraktiserende psykiater, PPR, eller Børne- og Ungdomspsykiatrisk Afdeling (BUA) med henblik på at indkredse de særlige behov, som barnet måtte have uden at det medfører tilstrækkelige ændringer i, hvordan der rent pædagogisk arbejdes rundt omkring barnet i dagtilbuddet eller skolen.

Forældrene giver udtryk for, at det pædagogiske personale dels ikke har de fornødne specialpædagogiske kompetencer til at understøtte barnet i det almene miljø, og at de dels ikke har ressourcerne til at foretage ændringer i rammerne omkring barnet, som imødekommer barnets særlige behov.

Mulighedsrum ift. at arbejde med bredere børnefællesskaber i dagtilbuddene

I dette afsnit nævnes nogle eksempler på, hvordan visse dagtilbud arbejder med at styrke arbejdet med stærke og velfungerende børnefællesskaber. Generelt kan det dog siges at dagtilbuddene løfter en stor opgave med at skabe bredere børnefællesskaber, idet de som tidligere nævnt har alle børn (de ca. 90 børn i specialdagtilbud undtaget) i de almen-tilbud, hvorfor deres "inklusionsgrad" må siges at være meget høj.

En mulighed der nævnes af flere, er en **anderledes organisering af trivselsmøderne**, idet der ofte er ventetid på at få et trivselsmøde med deltagelse af PPR. Her fremhæver flere dagtilbud at de "holder trivselsmøder før de holder trivselsmøder". Dagtilbuddet har i stedet deres egen specialpædagog ansat, som har til opgave at have blik for både individ, fællesskab og personale i vejledningen af personale og forældre. Ved at lave denne organisering bliver det muligt at arbejde mere forebyggende og tage tingene tidligere gennem mere strukturering i hverdagen, frem for på trivselsmøderne, sådan det "kun" er de mere problematiske sager, der bliver vendt i dette forum.

I et andet dagtilbud har den betjenende psykolog og en pædagogiske fagkonsulent iværksat en prøvehandling som reaktion på et stort pres på trivselsmøderne kombineret med en oplevelse af, at det meget var de samme sagstyper og den samme sparring som tale-hørekonsulent, psykolog og pædagogisk fagkonsulent gav, samtidig med at der ofte ikke var afprøvet ret meget inden trivselsmødet blev afholdt.

Derfor har betjenende psykolog og en pædagogisk fagkonsulent tilrettelagt en række konkrete **kompetenceforløb** til alle vuggestuepersonaler med fokus på temaer, som de i samarbejde med dagtilbuddet oplevede, gik igen i drøftelserne på trivselsmøderne. Til hvert tema holder PPR-medarbejderne et kort oplæg med et teoretisk indspark, hvilket følges af refleksionsøvelser og en kobling til konkret praksis. Oplægget afsluttes med brainstorm om, hvad dagtilbuddet kunne give lidt ekstra opmærksomhed i den næste periode, hvorefter det er op til den pædagogiske leder at følge op på et personalemøde.

Psykologen og den pædagogiske fagkonsulent oplever det som meget positivt at få lov til at være kompetencegivende frem for udelukkende problemløsende. Psykologen oplever at vedkommende kan holde sig mere på sin egen kernefaglighed og give de pædagogiske personale noget viden, som ikke nødvendigvis er til stede og så have den pædagogiske fagkonsulent til at koble til praksis. Forløbet har dog kun været i gang siden august 2021, hvorfor det er for tidligt at sige noget om, hvilken effekt det eventuelt får for kvaliteten af trivselsmøderne og det efterfølgende pædagogiske arbejde rundt om børnene.

Et andet initiativ, som tydeligt arbejder med at styrke de bredere børnefællesskaber, er **Dagtilbud for alle / Nest møder dagtilbud** som er et initiativ under Fællesskaber for alle (FFA). Flere dagtilbud i Aarhus har udtrykt ønske om at få Nest programmet oversat til 0-6 års området. Derfor har PPR i samarbejde med børnehaven Thorshavnsgade og Katrinebjergskolen gennemført et pilotprojekt, hvor pædagoger og ledelse får undervisning i Nest pædagogik.

Indsatsen skal bidrage til, at dagtilbuddet skaber pædagogiske rammer, så alle børn uanset kulturel og social baggrund samt kognitive forudsætninger er en del af fællesskaberne. Kompetenceforløbet er bygget op omkring de fire niveauer i Nest programmet, nemlig værdierne, systemstrukturerne, samarbejds-strukturerne og de konkrete metoder. Der kan meget læses mere om Nest møder dagtilbud [her](#).

Dagtilbuddet som har arbejdet med Nest fremhæver en lang række af fordele for arbejdet med at understøtte velfungerende børnefællesskaber. Særligt fremhæves hvordan det pædagogiske miljø har fået en højere kvalitet igennem arbejdet med nest-principperne. Forklaringen ligger bl.a. rammesætningen og de klare aftaler/roller i Nest som frigiver overskud og giver medarbejderne et langt større nærvær i samværet med børnene. Det opleves at Nest giver konkrete redskaber, en større faglig bevidsthed og et professionelt sprog til at tale om hvordan man arbejder med børnefællesskaberne.

Men det betones også at arbejdet med Nest kræver en klar prioritering af tid til refleksion og fælles forståelse, som er en forudsætning for arbejdet. Og her spiller ledelsen en vigtig rolle i at kompleksitetsreducere og prioritere så det er muligt at frigive denne tid.

Der er tilknyttet et advisory board til denne analyse. På deres møde d. 10/1 2022, nævnes arbejdet med **"De små børns Bornholm"** som noget Aarhus Kommune kunne kigge

til, for inspiration. Indsatsen består af fire spor, herunder et der specifikt fokuserer på dagtilbuddene og mulighederne for at tilføre kompetencer til området, så det medfører ændringer i de fagprofessionelles roller og muliggør det reelt forebyggende arbejde. Programmet løber fra januar 2020 til 2023 og følges af VIVE i hele 10 år, i et forsøg på at vurdere effekterne af programmet.

Advisory board fremhæver desuden vigtigheden af at få brudt med den traditionelle adskillelse mellem almen- og specialområdet – også når det gælder dagtilbudsområdet, som vi eks. ser det i *Nest møder dagtilbud*.

Hvis vi kigger imod erfaringer fra andre kommuner, har **Odense Kommune** valgt at omlægge sit støttepædagogkorps til udelukkende at tage sig af læringsmiljøpædagogiske indsatser. Læringsmiljøpædagogernes indsatser er målrettet børnegruppen og børnefællesskaberne. Det betyder, at læringsmiljøpædagogen arbejder som en pædagogisk ressource i et læringsmiljø i en afgrænset periode og med et fastlagt mål. Formålet er at se de pædagogiske udfordringer i nye perspektiver og bidrage til at kvalificere læringsmiljøet. Herigennem bidrager læringsmiljøpædagogen til at tilrettelægge motiverende læringsmiljøer, som understøtter alle børns deltagelse og læring i forhold til deres kompetencer og behov.

Derudover har man i Odense Kommune valgt at organisere sig med en række såkaldte "ressourcebørnehuse". Det er almen dagtilbud, der har ekstra ressourcer til at tage imod børn med særlige behov. Hvert ressourcebørnehus har tre-fire børn på en såkaldt ressourceplads. Formålet med ressourcebørnehuse er at inkludere børn med særlige behov i børnefællesskaberne.

Skoler

I dette afsnit gennemgås først rammerne for arbejdet med bredere børnefællesskaberne i skolerne og de økonomiske betingelser herfor. Herefter beskrives specialcentermøderne, som er det fora hvor skole og PPR og evt. forældre kan mødes og drøfte et barns mulige udfordringer – og de indsatser, som potentielt kan sættes i værk som reaktion herpå. Efterfølgende beskrives skolernes kompetencer til at varetage opgaven med at understøtte bredere børnefællesskaber. Afsnittet om skole afsluttes med en række eksempler på, hvordan visse skoler arbejder med at styrke arbejdet med de brede og velfungerende børnefællesskaber.

I denne rapport vil der udelukkende være fokus på det arbejde der foregår i almenklasserne og på de lokale indsatser som leder frem til en eventuel indstilling til et specialundervisningstilbud. Det arbejde der foregår i specialklasserækkerne og specialskolerne beskrives indgående i underrapporten om specialundervisning ([link](#))

For dybere, kvalitative indsigter fra fire udvalgte skoler om, hvad der har betydning for skolers inklusionskraft henvises i øvrigt til den antropologiske analyse [her](#).

Rammerne for arbejdet med bredere børnefællesskaber i skolerne i Aarhus Kommune

Rammerne for skolernes arbejde med at understøtte stærke lærings- og børnefællesskaber er bl.a. beskrevet i Fælles Mål, som består af fagformål, kompetencemål og underliggende færdigheds- og vidensområder samt vejledende færdigheds- og vidensmål for folkeskolen.

I Fælles mål står der følgende: ([link](#))

Inkluderende læringsfællesskaber handler om, at børn og unge kan lære, trives og udvikle sig i læringsfællesskaber. Det er et fælles ansvar at udvikle bæredygtige rammer for elevernes sociale og faglige deltagelse. Med andre ord er inkluderende læringsfællesskaber en proces, der trækker på både ledelsesmæssige samt special- og almenpædagogiske ressourcer.

Efter folkeskoleloven skal børn, hvis udvikling kræver en særlig hensyntagen eller støtte, gives specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand i specialklasse eller specialskole.

Der skal desuden gives specialundervisning eller anden specialpædagogisk bistand til børn, hvis undervisning i den almindelige klasse kun kan gennemføres med støtte i *mindst* 9 ugentlige undervisningstimer. Der er ikke et loft over hvor mange timers specialundervisning der kan gives til en elev i den almindelige undervisning, og det er skoleleder der træffer afgørelse om, hvor mange timer der skal gives ugentligt. Rammerne for specialundervisningen eller specialpædagogisk støtte i mindst 9 ugentlige timer kan læses her [link](#).

Børn, der har brug for støtte i *færre* end 9 undervisningstimer ugentligt, skal have støtten inden for rammerne af den almindelige undervisning f.eks. ved holddeling eller undervisningsdifferentiering.

Det er skoleleders ansvar, at en elev får den nødvendige støtte, der kan imødekomme en elevens specialpædagogiske behov. Skoleleder kan yde støtten lokalt ved at tildele eleven specialundervisning på skolen (støtte i mindst 9 ugentlige undervisningstimer i den almindelige undervisning), eller skoleleder kan indstille eleven til et specialundervisningstilbud uden for skolen i form af specialklasse eller specialskole.

Skoleleder træffer afgørelse om specialundervisning på skolen, mens PPR (Pædagogisk Psykologisk Rådgivning) træffer afgørelse om henvisning til specialundervisning i specialklasse eller specialskole efter indstilling fra skoleleder. Læs mere om visitationsprocessen i PPR-rapporten [her](#).

Dette afsnit vil, som tidligere nævnt, kun beskæftige sig med den støtte som kan gives inden for rammerne af den almindelige undervisning eller den specialundervisning på skolen, som skoleleder selv træffer afgørelse om. Henvisning til specialklasse eller specialskole beskrives mere indgående [her](#),

Tildeling af midler til arbejdet med børnefællesskaber i skolerne

I 2021/2022 udlægges der i alt 204,9 mio. kr. til specialpædagogiske indsatser på skolerne. Heraf forventes skolerne at købe specialklassepladser for 192,7 mio. kr. i 2021/2022

Budgetterne til skolernes specialpædagogiske indsatser kommer i to portioner. Det ene budget er til specialpædagogiske indsatser, der finder sted lokalt på skolen, og det andet budget bruger skolerne til at betale for pladserne til de elever, skolen sender i specialklasse.

Når vi oplever en stigning i antallet af børn og unge, som har behov for en ekstra støtte for at trives, lære og udvikle sig, betyder det også at skolernes udgifter til specialpædagogiske indsatser stiger. Når udgifterne til køb af specialklassepladser stiger, som det har gjort igennem en årrække, finansierer skolerne dette inden for eget budget. Konkret forventes det i skoleåret 2021/22, at skolerne selv skal finansiere ca. 70 mio. kr. til køb af specialklassepladser. Det skyldes, at skolerne sender flere elever i specialklasse, end de får midler til. Midlerne til denne ekstra udgift finder skolerne ved omprioriteringer fra almenområdet som dermed vil begrænse de igangværende forebyggende indsatser og øvrige lokale specialpædagogiske tiltag. Når der visiteres flere elever til specialundervisning, vil det derfor, alt andet lige, lægge et større samlet pres på skolernes økonomi. Dette kan der læses mere om i rapporten om specialtilbud [her](#).

Ovenstående betyder helt lavpraktisk at skolernes muligheder for at iværksætte lokale, forebyggende indsatser er under pres, idet de mangler midlerne til det.

Hvis man betragter børnegruppen i Aarhus Kommune, indikerer data dog, at den forventede andel sårbare børn og unge i Aarhus Kommune er faldet over tid (se bilag 4.2). Det gælder både for 0-6-årige (fald på ca. 7 procent) og for 5-17-årige grundskoleelever (fald på ca. 14,7 procent). Det betyder, at den gennemsnitlige demografiske, socioøkonomiske og sundhedsmæssige profil er blevet bedre over tid. Hvad årsagen til, at mange, alligevel, har oplevelsen af at den samlede børnegruppe, har fået større behov for ekstra indsatser, er vanskeligt at gisne om. Der gives mulige forklaringer i rapporten om specialtilbud [her](#).

Organiseringen af skolernes arbejde med stærke børnefællesskaber

Skolerne i Aarhus Kommune er typisk organiseret med et ressource-, kompetence- eller støttecenter (herfra benævnt støttecenter) som koordinerer arbejdet med støtte til elever. I støttecentret vil der typisk være tilknyttet vejledere med specialpædagogiske eller faglige kompetencer (eks. læse- og matematikvejleder og dansk som andetsprog).

Den lokale tilrettelæggelse og organisering af støttecentret kan dog være meget forskellig fra skole til skole. Således varierer antallet af årsværk som er involveret i støttecentret fra ca. 1,5 årsværk til 9 årsværk. Antallet af medarbejdere, som er involveret i støttecentret, vil naturligvis også afhænge af skolens elevtal.

På nogle skoler fungerer centret primært som en vejledningsfunktion til kolleger, på andre er der tale om et mere udgående team, som kan lave forløb og indsatser for enkeltelever eller mindre elevgrupper, og andre igen bruger teamet til tovoksen-timer. I mange tilfælde vil teamet også løse alle tre typer af opgaver samt andet, der ikke er beskrevet her.

Specialcentermøder

På skolerne kaldes mødet mellem skolen og PPR for specialcentermøde. Specialcentermøderne er på sin vis pendanten til dagtilbuddenes trivselsmøder, da det er et møde mellem skolen, PPR og evt. elevens forældre, men formen på dem kan dog variere en del fra skole til skole.

Lig trivselsmøderne er det dog en udfordring for specialcentermøderne at skolerne ofte oplever ventetid på at PPR kan deltage i møderne. Således svarer hele 68 procent af de adspurgte skoleledere at de oplever ventetid på at få et barn drøftet på et specialcentermøde. Der kan læses mere om ventetid ifm. kontakten til PPR og hvilke konsekvenser denne har, i rapporten om PPR [her](#).

Derudover siger skolerne følgende om specialcentermøderne:

- Vi kunne ønske os mere PPR-betjening, og mere af den faste struktur, som det lyder til, de andre har. Mange skiftende PPR-medarbejdere gør det vanskeligt at opnå kontinuitet ift. møderne.
- Vi gik fra en PPR-psykolog med et mere klinisk blik, til en konsulent med læreruddannelse, som er bedre til at vejlede i pædagogisk praksis.
- Vi har en fast mødestruktur hvor 'signs of safety' bruges som guide gennem et møde, der er altid forældredeltagelse og en fokuseret deltagerkreds. Det er de primære voksne som fremlægger og eksterne familierådgivere rykker ind for at være med i det forebyggende arbejde.
- Vi anvender langt mere vejledning med egne ressourcepersoner, derved er specialcentermøder mindre nødvendige.
- Ledelsens deltagelse i møderne er vigtig og sikrer fremdrift og handling.
- Problemstillinger tages i opløbet, inden man fastlåses som medarbejder uden løsning.
- Det tætte samarbejde mellem ledere og PPR tager tid at opbygge og det kan blive udfordret af, at der kan være forskellige opfattelser af, hvad den rigtige handling er.
- En skole fortæller eksempelvis, at de – som reaktion på de lange ventetider – har ændret på måden hvorpå de afholder specialcentermøder. I stedet for at indkalde PPR til et specialcentermøde, mødes ledelsen og prioriterer, hvad der skal ske i sagen, f.eks. netværksmøde, observation i klassen eller andet. Inden mødet har teamet omkring eleven beskrevet, hvad de tænker er relevant at sætte i gang. Det betyder, at skolens i langt højere grad kan anvende psykologens tid til det mere forebyggende, konsultative og kompetenceopbyggende, mens skolen selv håndterer flere af indvidsagerne.

Derudover tilkendegiver 65 procent af de adspurgte skoleledere at deres oplevelse af det tværfaglige samarbejde omkring enkeltbørn er godt eller meget godt, mens 24 procent siger nogenlunde og kun 6 angiver samarbejdet som dårligt.

Samme tendens gør sig gældende blandt PPR-medarbejdere, hvor hele 78 procent af de adspurgte medarbejdere kalder deres samarbejde med skolerne godt eller meget godt. Dog fremhæver visse PPR-medarbejdere også at skolerne skal inddrage forældre og tale-hørekonsulenter oftere på specialcentermøder end tilfældet er i dag.

Desuden nævner nogen PPR-medarbejdere at der ofte er et paradoks ift. det individfokuserede vs. det fællesskabsfokuserede. Procedurene medfører at man ofte bliver "låst fast" på et individfokus, og man oplever en forståelse blandt skolerne af, at PPR primært arbejder individbaseret.

Spørger man Sundhedsplejen til specialcentermøderne, er der her en oplevelse, at de af og til bliver glemt på specialcentermøderne, men at de også kan opleve godt samarbejde når de bliver inddraget rettidigt. Desuden fremhæver visse sundhedsplejersker, at det kan være udfordring at skolen er gatekeeper i forhold til at lave en indstilling til PPR, hvis problemet primært er i familien og skolen derfor ikke ser det i samme grad. Samme udfordring nævner visse af de frivillige foreninger.

Noget, som mange af forældrene, der har bidraget til denne analyse, har hæftet sig ved, er, at (dele af) det pædagogiske personale i deres barns dagtilbud eller skole har været underkendende i deres faglige vurdering af, hvorvidt barnet befinder sig i en svær og sårbar position. Uafhængigt af, hvordan det enkelte barns begyndende tegn på mistroivsel eller ændret adfærd har taget sig ud, oplever forældrene således, at (dele af) det pædagogiske personale enten negligerer eller måske slet ikke har registreret, at barnet befinder sig i en sårbar position.

En væsentlig andel af forældrene oplever måske derfor også, at der går uforholdsmæssigt lang tid fra det konstateres, at deres barn er i udfordringer til, der sættes ind med en indstilling eller andre særlige indsatser i miljøet omkring barnet. Mange forældre har oplevet at måtte være meget insisterende og vedholdende i deres dialog med det pædagogiske personale, og flere oplever, at deres barn har fået det væsentligt værre i løbet af den pågældende periode, hvor forældrene har arbejdet på at trænge igennem til det pædagogiske personale. I nogle tilfælde har det været nødvendigt at tage initiativ til at involvere ledelsen i dagtilbuddet eller skolen, før der reageres tilstrækkeligt på forældrenes henvendelser.

Indsatser

De lokale støttemidler kan anvendes til en lang række af forskelligartede indsatser for enten enkeltelever eller grupper/klasserfællesskabet. Skolerne nævner selv bl.a. følgende:

- To-voksenindsatser / co-teaching
- Lokale ressourcepersoner, eks. AKT-medarbejdere
- Klassepraktikker, hvor elever der kan have behov for et miljøskifte, kan prøve at komme i praktik i en anden klasse.
- Efteruddannelse af medarbejdere – enten ved egne ressourcepersoner eller eksterne udbydere i forsøget på at gøre sig mindre afhængige af PPR.
- Struktur og forudsigelighed,
- Børnesamtaler med skolens egne ansatte
- Reducerede opgaver eller -skema
- Indsatser lægges i klassen selvom det er rettet imod enkeltelever
- Mini-klasser, hvor elever kan lade batterierne og/eller modtage en specialpædagogisk indsats
- Brug af Nest-elementer i undervisningen

Skolelederne fremhæver dog også visse udfordringer ved den måde indsatser for elever i udfordringer skal tilrettelægges. Blandt andet fremhæver en skoleleder at de pædagogiske ledere er løsningen, på godt og ondt. De er en helt central aktør i arbejdet, men har ofte ansvar for alt for mange børn og deres forløb.

Desuden konstaterer en skoleleder at skolerne tit ender med en indgribende indsats i stedet for det forebyggende, fordi der puttes støtte på "så langsomt som muligt" i stedet for at sætte massivt ind i starten og derefter langsomt tage støtten væk. Det opleves som om at børnene stresses af, at det almene skal afprøves først og det hæmmer indsatsens mulighed for effekt.

Dette synspunkt underbygges i spørgeskemadata, hvor de skolelederne spørges til deres oplevelse af, i hvor høj grad mener du, at de lykkes med at afprøve (alle) forebyggende tiltag og indsatser, før en elev indstilles til specialundervisning. Her svarer 72 procent at de i høj eller meget høj grad, har afprøvet alt, mens 28,5 svarer i nogen grad. Dette tegner et klart billede af, at skolelederne først indstiller, når de mener at alle andre muligheder i almenområdet er udtømt.

Spørger man medarbejderne i PPR genkender de skolernes udfordring ift. af at kunne imødekomme børnenes behov. Her siger hele 63 procent af de adspurgte medarbejdere at de kun "i nogen grad" oplever at dagtilbud, skoler og fritidstilbud formår at give de rigtige tilbud til børn og unge i udfordringer.

I interviewet med to ledere fra privatskoler, tilkendegiver de ligesom kommuneskolerne, at mangel på personale og kompetencer kan være en udfordring i forhold til at imødekomme børns udfordringer. De peger dog begge på, at også viljen til at forsøge at rumme disse børn kan være forskellig. Det er ikke nødvendigvis elevgruppen, som har ændret sig, men i lige så høj grad lærer- og forældregruppen, hvor normalitetsbegrebet er snævret ind.

Privatskolelederne har ikke en oplevelse af at sende flere børn i specialtilbud. De er desuden opmærksomme på privatskolernes privilegium med at kunne sige nej til børn. De udtrykker dog begge, at det sjældent er noget, de gør brug af. Ligeledes screener de heller ikke de elever, som de tager ind i o. klasse. Den ene skoleleder understreger i forlængelse heraf, at det er vigtigt, de tager deres del af samfundsansvaret. Dermed optager de også løbende børn med udfordringer. I de tilfælde hvor de siger nej, skyldes det at de har svært ved at se at barnet vil trives hos dem.

Kompetencer

Et sidste emne, som er vigtigt at adressere ift. arbejdet med børnefællesskaber på skolerne, er kompetencer.

Spørger man skolelederne, tilkendegiver 37 procent at de i høj eller meget høj grad oplever at deres medarbejdere har de tilstrækkelige kompetencer til at arbejde med børn i udfordringer, mens 60 procent mener at kompetencerne i nogen grad er til stede på skolerne.

Skolelederne har følgende tilføjelser til emnet kompetencer hos skolens medarbejdere: De vigtigste kompetencer er relationskompetence, klasserumsledelse og viden om specialpædagogik.

- Personalet har ikke de fornødne kompetencer til opgaven med børn i udfordringer.
- Hvis man har specialklasserækker på skolen, er kompetencerne langt mere tilgængelige.
- Nogen har en oplevelse af, at medarbejdere har viden om, hvad der virker, men ikke bruger kompetencerne/metodikken, fordi det ikke er hvad de selv foretrækker

Spørger man PPR-medarbejderne om det samme, siger 21 procent at kompetencerne blandt skolens medarbejdere i lav eller meget lav grad er tilstrækkelige, mens knap halvdelen af de adspurgte siger i nogen grad (bemærk hele 31 procent svarer ved ikke eller ikke relevant). Flere PPR-medarbejdere siger supplerende at der mangler uddannet og kvalificeret personale ude på skolerne til at kunne løfte de komplekse problemstillinger og at vejledningen fra PPR som resultat heraf i visse tilfælde ikke kan løftes.

Lærere på en af kommunens specialskoler bemærker at lærere og pædagoger i almenregi taler meget om relationsdannelse, hvilket efter vedkommendes opfattelse er skævt, fordi det kan mange af de omtalte elever i udfordringer slet ikke arbejde med. Medarbejderne i almenregi mangler, efter vedkommendes mening, viden og kompetencer til de elever der ender på specialskolerne.

Spørger man forældrene oplever nogen af disse også, at det pædagogiske personale ikke synes at have de rette kompetencer til at understøtte det pædagogiske arbejde med børn i udfordringer. Nogle af forældrene oplever således, at de kan arbejde nok så meget med at få deres barn undersøgt og tilstrækkeligt udredt med hjælp fra forskellige aktører som f.eks. deres praktiserende læge, en privatpraktiserende psykiater, PPR, eller

Børne- og Ungdomspsykiatrisk Afdeling med henblik på at indkredse de særlige behov, som barnet måtte have uden at det medfører tilstrækkelige ændringer i, hvordan der rent pædagogisk arbejdes rundt omkring barnet i dagtilbuddet eller skolen.

Forældrene giver udtryk for, at det pædagogiske personale dels ikke har de fornødne specialpædagogiske kompetencer til at understøtte barnet i det almene miljø, og at de dels ikke har ressourcerne til at foretage ændringer i rammerne omkring barnet, som imødekommer barnets særlige behov.

Center for Specialpædagogiske Børnetilbud (CSB) under Magistratsafdelingen for Sociale forhold og Beskæftigelse oplever, at der er mangel på viden om børn med ADHD og autisme blandt lærere og pædagoger og at skolerne kan have svært ved at finde tid og have kompetencer til konkrete indsatser til børn med diagnoser.

Mulighedsrum ift. at arbejde med brede børnefællesskaber i folkeskolerne

I dette afsnit nævnes nogle eksempler på, hvordan visse skoler arbejder med at styrke arbejdet med stærke og velfungerende børnefællesskaber.

Flere skoler arbejder for tiden med **Skole for alle**, som er bygget op omkring eksisterende viden om inklusion med udgangspunkt i tænkning, begreber, modeller og metoder fra Nest programmet og viden om virksom kompetenceudvikling med udgangspunkt i metoder og erfaringer fra Fællesskaber for Alle (FFA).

Det overordnede formål med Skole for alle er at bidrage til skolers arbejde med at være både mangfoldige og velfungerende skoler. Der er i den forbindelse to formål:

- At børn så vidt muligt kan gå i deres lokale skole på en måde, så de trives, lærer og udvikler sig.
- At skoler, lærere og pædagoger oplever sig klædt på til at være skole for mange forskellige børn.

Skole for alle tilbyder lærere og pædagoger et fælles fundament, en fælles redskabskasse og et arbejdsfællesskab til at skabe klasserum, der er så tilpas rolige, trygge og strukturerede, at alle børn kan orientere sig, begå sig, trives og udvikle sig sammen med deres klassekammerater. Skole for alle foregår på den enkelte skole og er et forløb, der fungerer som en forberedende, fælles og aktionsbaseret kompetenceudvikling, der gør det muligt for det enkelte klasseteam at forberede sig sammen på den klasse, som de skal modtage. Forløbet strækker sig typisk over 4-7 gange med følgende temaer og organiseres på den enkelte skole ud fra lokale muligheder. Der kan læses mere om Skole for alle [her](#).

Lige nu arbejder to skoler i Syd med elementerne i Skole for alle, understøttet af en medarbejder fra FFA-teamet i PPR samt skolens betjenende psykolog.

På den ene skole tager indsatsen sit afsæt i tre elever, som er skolestartere der var intentioneret til at skulle i specialklasse. I stedet vælger skolen at fastholde børnene i almenmiljøet, og afsætter særlige ressourcer til at skabe dermed et miljø, hvor børnene kan trives og udvikle sig i almenklassen. Metoderne der anvendes, er eks. co-teaching, visuel støtte, indretning af lokaler og skalering. Der er desuden afsat ressourcer til at betjenende psykolog har flere timer på skolen.

Forløbet blev igangsat i starten af indeværende skoleår med et mindre kompetenceudviklingsforløb for alle medarbejdere i indskoling og følges op af, af at medarbejderen kommer på besøg i hinandens praksis. Ledelsen på skolen har taget meget ejerskab på indsatsen og sat tydelig retning for arbejdet, hvilket gør en stor forskel.

På den anden skole har man været i gang med Skole for alle siden januar 2021. Oprindeligt var planen at der skulle arbejdes med Skole for alle i indskoling, men umiddelbart efter opstart blev det besluttet af skoleleder at alle årgange skulle med.

Skolen har nu nedlagt sit "pusterum" (støttecenter), som tidligere blev brugt til elever, som havde svært ved at være i den almindelige undervisning. Indsatsen er tilrettelagt således, at der er afsat midler til co-teaching (med to lærere) i alle klasser i ca. 2 timer ugentligt, bl.a. med fokus på stationsundervisning. Derudover afholdes der Skole for alle-dage fem gange årligt, hvor FFA-medarbejderen giver sparring til årgangene. FFA-medarbejderen giver desuden sparring til ledelsen og til skolens ressource-team og arbejder med at finde en ny konstruktion for dette. Skolens læringspartner er tilknyttet arbejdet med Skole for alle, hvilket opleves som meget givende. Erfaringerne indtil nu er at børn og voksne er begejstrede for indsatsen.

Derudover er alle kommunens skoler, som resultat af budgetforliget for 2020 gået i gang med arbejdet med (videreudvikling af) mellemformer. **Mellemformer** er initiativer og undervisningsformer, der retter sig mod både børn med specialpædagogiske behov og børn med almenpædagogiske behov, og som øger skolernes inklusionskraft, og bidrager til at flest mulige børn og unge kan gå i, udvikler sig og trives i den lokale folkeskole.

Mellemformer fusionerer kompetencer fra almen- og specialområdet, så flere børns behov imødekommes, samtidig med at børnene bliver i eller kommer tilbage til det almene børnefællesskab i deres klasse. Arbejdet med mellemformer sker med respekt for, at nogle børn fortsat har brug for et specialpædagogisk tilbud i form af enten en plads i en specialskole eller en specialklasse, og der vil derfor også være fokus på at styrke læring og trivsel i disse tilbud.

De første skoler gik i gang med at arbejde med mellemformer i starten af dette skoleår, og alle skoler skal i løbet af kommende tre skoleår i gang med at arbejde med mellemformer. De skoler, der allerede er i gang med mellemformer, fortsætter arbejdet med at styrke deres indsats, samt at skabe erfaringsudveksling og videndeling på tværs af skoler og dagtilbud.

Hvilke konkrete initiativer skolerne sætter i gang, afklares i et samarbejde mellem skolens ledelse og medarbejdere og PPR. Der kan læses mere om skolernes arbejde med mellemformer [her](#).

Et konkret bud på en sådan mellemform er **Nest-klasserne**. Nest er en pædagogisk praksis, hvor børn med og specialpædagogiske behov er en del af samme klassefællesskab. Undervisningen i en Nest klasse er tilrettelagt efter specialpædagogiske principper, under forudsætning af, at det sikrer de bedste læringsfællesskaber for alle børn. I Aarhus Kommune er der Nest-klasser på skolerne Katrinebjerg og Beder. Derudover arbejdes der efter Nest principper på Ellehøjskolen. Læs mere om Nest [her](#).

Der er tilknyttet et advisory board til denne analyse. På deres møde d. 10/1 2022, fremhæver flere medlemmer netop vigtigheden af at få brudt med den traditionelle, systembevarende, adskillelse mellem almen- og specialområdet, som vi eks. ser det i Nest-klasserne.

Andre muligheder der nævnes af skolelederne, er bl.a. et tæt samarbejde på tværs af skolens specialklasser og distriktsklasser, hvor specialklasselærerne er halv tid i hhv. distriktsklasser og specialklasser, så den specialpædagogiske viden kommer flest mulige elever til gode, omlægning af ressourcepersoners arbejdstid, så de også indgår i den almindelige undervisning i form af co-teaching og tidligt samarbejde med dagtilbuddet omkring modtagelsen af kommende skolestartere.

Andre kommuner beskriver at de, inspireret af Nest-klasserne i Aarhus, er i gang med at oprette lignende klassetyper, hvor børn fra specialklasser og almenklasser går i den samme klasse med et særligt specialpædagogisk læringsmiljø. Eksempelvis har Aalborg Kommune fra indeværende oprettet to såkaldte "**Delta-klasser**" på 0. og 1. årgang.

Slutteligt har den antropologiske analyse også en række opmærksomhedspunkter ift. skolernes muligheder for at styrke arbejdet med de bredere børnefællesskaber og de tidlige, forebyggende indsatser. Det kan der læses mere om [her](#).

UngiAarhus

I dette afsnit gennemgås først rammerne for arbejdet med bredere børnefællesskaberne i fritidstilbuddene og de økonomiske betingelser herfor. Herefter beskrives UngiAarhus' arbejde med at understøtte de bredere børnefællesskaber, eks. gennem samarbejde med skolerne eller andre aktører. Efterfølgende beskrives UngiAarhus' kompetencer til at varetage opgaven med at understøtte bredere børnefællesskaber. Afsluttet om fritidstilbud afsluttes med en række eksempler på, hvordan visse fritidstilbud arbejder med at styrke arbejdet med de brede og velfungerende børnefællesskaber.

Rammerne for arbejdet med bredere børnefællesskaber i UngiAarhus

I den fælles vision for fritidspædagogikken i Aarhus Kommune står der følgende ([link](#))

"Vores fælles fritidspædagogiske vision fremmer fritidstilbud, hvor alle børn og unge

- *deltager i udviklende, mangfoldige og forpligtende fællesskaber med andre børn og unge*
- *er aktive medskabere af deres fritid og får mod og støtte til at være aktører i eget liv*
- *får passende støtte fra engagerede og nærværende voksne*
- *bliver mødt med et helhedssyn med fokus på mening og sammenhæng*
- *igennem leg og ved at øve sig udvikler sig og bliver i stand til at mestre eget liv*
- *bliver til nogen og til noget."*

Konkret om arbejdet med fællesskaber står der endvidere blandt andet at

Alle børn og unge har en plads i UngiAarhus' mangfoldige fællesskaber – uanset baggrund, livssituation eller fysisk og psykisk funktionsniveau.

I UngiAarhus' fællesskaber oplever børn og unge deres særlige ressourcer bragt i spil, og at deres deltagelse og udfoldelse sker på egne præmisser.

UngiAarhus er stedet, hvor børn og unge kan deltage på deres egne præmisser. Både den fysiske indretning og den fritids- og ungdomspædagogiske tilgang samt aktiviteterne i ungdomsskolen tager højde for børn og unges individuelle og generelle forudsætninger.

Arbejdet med at styrke fællesskaberne og gøre dem bredere og mangfoldige står derfor helt centralt i UngiAarhus' vision.

Tildeling af midler til arbejdet med børnefællesskaber i SFO'er og fritidstilbud

Lig dagtilbuddene kan SFO'erne og fritidstilbuddene søge centrale støtteressourcer på handicapområdet til børn og unge, hvis vanskeligheder har et omfang, som medfører, at funktionsniveauet er væsentlig nedsat. Det kan eksempelvis være børn og unge med:

- Fysiske handicap af betydeligt omfang
- Generel udviklingshæmning af betydeligt omfang
- Svære autismespektrumforstyrrelser
- Svært indgribende kronisk lidelse

Det enkelte SFO-tilbud eller fritidstilbud kan ansøge om midler til de børn og unge, som de vurderer, kan tilhøre målgruppen for børn med vidtgående handicap. Herefter sker der en central visitering i PPR, hvor det vurderes, om det pågældende barn/unge tilhører målgruppen.

Støtten udmøntes til tilbuddet på baggrund af de særlige opgaver omkring børnene og de unge og ikke på baggrund af barnets eller den unges konkrete handicap. Handleplaner er derfor et væsentligt element i vurderingen af de enkelte børn og unge. En handleplan bør derfor indeholde følgende:

- Handleplanen skal adressere de beskrivelser, der er lavet af barnet
- Handleplanen skal være konkret og beskrive hvilke tiltag, der prioriteres og i hvilket omfang
- Der skal være en klar definition af delmål og mål med handleplanen
- Mål(ene) skal kunne evalueres
- Evt. beskrivelse af samarbejdspartner (f.eks. MSB)

I vurderingen af støttebehovet indgår den konkrete kontekst også. Det vil sige, at forhold som fremmøde, antallet af børn som modtager støtte i det enkelte tilbud og familieforhold kan have betydning for støtteniveauet.

Visitation til støtte sker i et tværfagligt visitationsteam i PPR. Visitationsteamet vurderer sagerne på baggrund af materiale udarbejdet af det enkelte tilbud og forældre. Det enkelte tilbud har altid mulighed for at få en uddybning af en afgørelse og evt. eftersende materiale, som kan have betydning for støtteniveauet.

De decentraliserede h-midler, er midler, som PPR lægger ud decentralt, og som skal benyttes til de børn og uge, som har brug for ekstra støtte i deres hverdag, men som ikke er berettiget til at modtage støtte direkte fra PPR (vidtgående støtteressourcer). Midlerne er således til gruppen af børn med mindre vidtgående handicap. Budgettet udmøntes via to kriterier:

- Alle SFO'er og klubber, der har specialklasselever, der ikke modtager støtteressourcer fra PPR, modtager et specialklassetillæg.
- Det resterende budget fordeles til alle SFO'er og klubber baseret på hhv. indskrivningstal og børnetallet i området

Nedenfor ses udviklingen i tildelingen af både vidtgående støtteressourcer og specialklassetillæg for SFO-området. Som tabellen viser, er der en stigning i antallet af bevillinger frem imod 2018, hvorefter antallet synes at stabilisere sig. Dette kan dog forklares ved, at man i 2018 ændrede i aldersgruppen for SFO, således at man allerede fra 4. klasse overgik til klubområdet, frem for i 5. klasse som det havde været indtil da. Fra 2018 og frem har bevillingerne ligget relativt stabilt, endda med en svagt faldende tendens.

Tabel 3: Udviklingen i vidtgående støtteressourcer – SFO-området*

UDVIKLINGEN I VIDTGÅENDE STØTTERESSOURCER - SFO-OMRÅDET							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Antal bevillinger (gns.)	307	337,7	340,8	321,3	320,5	313,5	325,6
Timetal (gns.)	9,7	8,7	8,8	8,7	8,6	8,7	8,5
Antal revisiteringer	285	308	290	222	238	219	226
Antal nyvisiteringer	50	70	63	74	82	87	96
Antal nystartere	62	90	74	88	47	56	64
Afviste nyvisiteringer	14	14	14	13	18	17	34
Afviste nyvisiteringer (formalia)	2	9	5	3	4	1	2
Afviste nyvisiteringer (udredning)	3	0	0	0	2	0	0
Afviste nyvisiteringer (målgruppe)	9	5	9	10	12	16	23
Afviste revisiteringer	23	13	7	7	3	3	7
Afviste revisiteringer (formalia)	18	12	2	3	2	0	1
Afviste revisiteringer (udredning)	0	0	0	0	0	0	0
Afviste revisiteringer (målgruppe)	5	1	5	4	1	3	36
Specialklassetillæg	117,1	123,5	129,3	160,3	175,5	174,0*	201

* Fald fra 2019 til 2020: Der er en stigning i antallet af børn i specialklasse, men faldet forklares delvist af at der samtidig er færre 4. kl. elever, som går i SFO, da de nu går i klub (fald fra 82 børn i 2019 til 67 børn i 2020).

For klubområdet ser udviklingen mere markant stigende ud – særligt efter 2018, hvor klubbernes målgruppe som tidligere nævnt blev udvidet til at inkludere 4. klasses elever også.

Tabel 4: Udviklingen i vidtgående støtteressourcer – UngiAarhus

UDVIKLINGEN I VIDTGÅENDE STØTTERESSOURCER - UNG I AARHUS							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Antal bevillinger (gns.)	176,1	169,4	203,7	215,8	238,3	265,2	286,7
Timetal (gns.)	10,2	9,4	9,1	9,1	9	8,8	8,6
Antal revisiteringer	163	146	151	176	222	206	219
Antal nyvisiteringer	36	46	65	42	65	86	76
Antal nystartere	33	37	82	56	49	55	51
Afviste nyvisiteringer	7	9	3	11	8	9	13
Afviste nyvisiteringer (formalia)	2	1	0	2	2	1	1
Afviste nyvisiteringer (udredning)	0	0	0	1	0	0	0
Afviste nyvisiteringer (målgruppe)	2	0	3	8	6	8	12
Afviste revisiteringer	6	4	9	4	2	4	5
Afviste revisiteringer (formalia)	2	0	2	2	0	3	0
Afviste revisiteringer (udredning)	0	0	0	0	0	0	0
Afviste revisiteringer (målgruppe)	1	3	3	2	0	1	5
Specialkassetillæg – fritidsklub	83,3	86,8	100,1	119	137,5	169,5	147,5
Specialkassetillæg – fritidsklub	109,8	118,6	122,3	118	111	78	86

Ovenstående billede af udviklingen bekræftes af lederne fra UngiAarhus. De beskriver, at de oplever en markant stigning i antallet af sårbare børn og unge, både på egen hånd og i samarbejde med skolerne og at de derudover får også øje på andre former for udsathed end de tidligere har haft øje på.

Denne oplevelse blandt lederne bakkes op af data på området. Som nedenstående tabel viser, udgør specialklasseleverne udgør en stigende andel af de indskrevne i et fritids-tilbud.

Tabel 5: Specialklasselever som er indskrevet i et fritidstilbud

	2017	2018	2019	2020	2021
Almen klasse	11.037	11.414	11.694	11.340	11.212
Specialklasse	375	398	450	498	532
I alt	11.412	11.812	12.144	11.838	11.744
Andel special- klasselever	3,30%	3,40%	3,70%	4,20%	4,50%

Denne udvikling skal ses i kombination med oplevelse af, at det er blevet svære at få tildelt vidtgående støttemidler til trods for udredninger, netværksmøder og andet understøttende data som peger på behovet herfor. Lederne fortæller desuden om, at der ofte er forventninger om en en-til-en indsats i klubben overfor de børn der beskrives som børn og unge i udfordringer / udsatte positioner. Dette kan dog være svært at honorere i en stordriftsklub med stort medlemsfremmøde og højt medlemstal.

UngiAarhus-lederne peger desuden på en konsekvens at en stigning i gruppen af børn og unge i udfordringer, nemlig den udfordring at hvis antallet af børn og unge der har brug for særlig voksenstøtte, stiger non-proportionelt, så er gruppen ikke længere dynamisk. Der er implicit dermed ikke længere plads til alle, da alt fokus risikerer kun at gå til minoriteten, som til gengæld tager majoriteten af opmærksomheden.

PPR-medarbejdere bekræfter billedet af, at området, også økonomisk, er presset. En medarbejder fra PPR udtrykker at der er fokus på at "holde sig inden for budgettet", hvilket naturligvis påvirker arbejdet med tildelingen. Ofte får medarbejderne at vide, at de skal være "tough" i deres vurdering af, hvilke indstillinger der skal gå igennem og ikke skal.

Arbejdet med bredere børnefællesskaber

UngiAarhus arbejder med en lang række af overvejelser og initiativer, som skal understøtte de bredere og velfungerende fællesskaber. Nogen af disse listes op nedenfor:

- Kernen af vores arbejde med de unge med særlige behov er de fællesskaber, hvor der er mulighed for perifer legitim deltagelse. I tilrettelæggelsen af særlige aktiviteter tager vi altid udgangspunkt i børn med særlige udfordringer – og fylder op med ”normalbørn”, de særlige er trygge ved. Vi kunne kalde det ”omvendt inklusion”.
- De mindre ressourcestærke børn skal gøres til medaktører, da dette fremhæver ressourcer de måske ikke selv viste de var i besiddelse af. Vores grundpædagogik bliver derfor nødt til at ændre sig, fra at lave et tilbud med udgangspunkt i en stor almen-gruppe med særlige tilbud til nogle få med særlige behov, til at tage udgangspunkt i gruppen med særlige behov, og lade den være ”styrende” for resten.
- RULL-projekter sikrer niches og fysiske rammer til at rumme specialpædagogiske behov.
- Det, der betyder noget for at følge og evaluere målgruppen er det lange seje pædagogiske træk, som forekommer på daglig basis. Det er den udvidede forældrekontakt, samspillet med skolen, eksterne samarbejdspartnere og den enkelte ung, der betyder noget for vores mulighed for at følge det enkelte barn. Det er gennem vores personalemøder, koordinering af indsatser, opfølgning på aftaler, vedholdenhed og fælles faglighed, der sikrer at brugen af ressourcer, opfølgning og evaluering kommer den enkelte ung til gode.
- Vi tænker alle medlemmer, også dem med særlige behov, som ligestillede brugere af det specifikke tilbud. Når et barn med særlige behov starter, tager vi hensyn til dets særlige behov, men lader barnet bruge tilbuddet på lige fod med alle andre, for løbende at justere ift. hvilke hensyn og tiltag vi skal tage, for at imødekomme og understøtte det enkelte barn i netop dette tilbud.

UngiAarhus nævner derudover følgende konkrete indsatser, hvor de arbejder målrettet med børn og unge i udfordringer.

- En leder nævner netværksmødet, som et sted hvor der er sket en konkret udvikling, som har medført at de fagligt står et helt andet sted end for 10 år siden. Lederen oplever, at medarbejderne er mere professionelle til at kigge hele vejen rundt om barnet i dialogen med skolerne, og at de derfor har et stærkere tværfagligt blik på den unge.
- En leder fortæller om, hvordan man afholder et månedligt møde med AKT-teamet fra den nærliggende skole, hvor børnegruppen diskuteres således at man kan sikre det gode, tværfaglige blik på situationerne.
- Et andet tilbud, har nedsat et pædagogisk team og lavet en afdeling, hvor de kan tilgodese de særlige behov som de særligt sårbare unge har, med øremærkede voksne, som frigiver tid og opmærksomhed til de øvrige medarbejdere, som tager sig af resten af husets børn og unge.

Samarbejde med skoler

En vigtig del af samarbejdet mellem UngiAarhus og skolerne omhandler de gode overgange for børn og unge i udfordringer. Partnerskabsaftalerne er i denne forbindelse en fælles ramme for samarbejdet mellem skolerne og UngiAarhus, som giver et fælles afsæt og forståelse i forhold til værdier, fælles fokusområder og organisering, men udmøntes konkret efter lokale behov. Oplevelsen af partnerskabsaftalen er at den understøtter at der etableres et ligeværdigt og gensidigt forpligtende samarbejde mellem parterne.

Et fritidstilbud fortæller at de arbejder systematisk med introforløb i overgangen fra 3.-4. klasse. Udover overgangsmøder omkring særlige børn, hvor SFO har haft et fokus på barnet, afholder de eks. børnesamtaler om interesser og kammerater og forældresamtaler. Andre tilbud arbejder med hente-ordninger, hvor klubpersonalet henter børn på skolen for netop at sikre en god overgang.

Andre ledere fra UngiAarhus fortæller om et samarbejde med den lokale skole, hvor skolen betaler for at UIAA deltager i den understøttende undervisning, så børnene møder de samme pædagoger i skole- og klubtiden og oplevelsen er, at der er stor fordel ved dette samarbejde – særligt for de yngste elever.

Lederne fra UIAA fremhæver dog også en udfordring i, at klubberne ofte glemmes i samarbejdet om børn og unge i udfordringer, på trods at klubberne ofte er rigtig meget sammen med børnene og derfor ofte har vigtig viden at bidrage med.

Visse ledere beskriver desuden, at de oplever det samlede samarbejde på tværs af aktører som er for svagt, at der mangler systematik og et reelt ønske om at arbejde tværfagligt. De kan derudover være bekymrede for, hvordan den manglende systematik kan opleves af forældre fra forskellige skoledistrikter, som potentielt vil opleve stor forskel på håndteringen og kvaliteten i arbejdet omkring deres børn.

Samarbejde med andre aktører

Lederne fra UngiAarhus beskriver derudover at de generelt oplever et godt samarbejde med andre aktører omkring børn og unge i udfordringer, i form af mulighed for sparring med Familiecentret og Ungecentret om generelle problemstillinger og at de, efter aftale med dagrådgivningen, kan tage kontakt ved det mindste tvivlsspørgsmål eller behov for sparring. En leder fortæller desuden om et særligt tæt samarbejde med Ungdomscentret som, sammen med den lokale skole og klubben, skal lave et længerevarende forløb med en gruppe af 8 drenge, som er særligt udfordrede både socialt og familiært.

Ift. samarbejdet med PPR, er der blandt UIAA-lederne en opfattelse af at PPR-medarbejdere er dygtige og kompetente, men at det er for tilfældigt hvem man kan få fat i ved PPR for at få hjælp. Ofte kunne et problem klares ved en halv times ”optankning på kompetencerne”, men det er alt for besværligt at finde ud af, hvem man skal kontakte. Derudover mener UIAA-lederne ikke at PPR og UngiAarhus har nok kendskab til hinanden, eks. ift. hvad PPR kan tilbyde og der er samtidig en oplevelse af, at PPR ikke er bekendte nok med hvordan praksis i UIAA hænger sammen

En leder nævner desuden at de oplever at de ”aldrig rigtig bliver en del af det fine selskab i PPR”. Når der er et samarbejde, opleves det til gengæld som overvejende positivt.

Blandt PPR-medarbejderne tilkendegiver 29 procent at deres overordnede oplevelse af samarbejdet med fritidstilbuddene er god eller meget god. 20 procent af de adspurgte siger at det er nogenlunde, mens 4,6 siger at deres oplevelse af samarbejdet overordnet er dårlig. Hele 46 procent svarer dog *ved ikke* eller *ikke relevant*, hvilket naturligvis kan forklares ved at fritidsområdet, modsat skoler og dagtilbud, ikke har en eller flere faste PPR-medarbejdere tilknyttet.

Kompetencer

Et sidste emne, som er vigtigt at adressere ift. arbejdet med børnefællesskaber i UngiAarhus, er kompetencer.

UngiAarhus har en kursuspulje, som giver fritidstilbuddene mulighed for selv at udpege områder, der trænger til kompetenceudvikling. UIAA-lederne beskriver dette som unikt for området og som noget der medvirker til, at UIAA selv oplever sig om "godt kørende" ift. kompetenceudvikling.

UngiAarhus i Øst og Vest har desuden Specialtropperne, som er en arbejdsgruppe der har til hensigt at dele fælles viden om børn og unge med særlige behov i et fælles forum, hvor det er muligt at udvikle fagligheden, yde fælles supervision, tematisere og sætte ord på konkrete og nærværende udfordringer. En viden som efterfølgende kan bredes ud til kolleger i egne afdelinger. Specialtropperne er med til at understøtte, at børn og unge med særlige udfordringer får det bedst mulige udgangspunkt for personlig udvikling samt social træning, og at den enkelte medarbejder bliver bedre rustet til at optimere den specialpædagogiske indsats. Desuden inviterer specialtropperne oplægsholdere ind fra både PPR og andre eksterne udbydere.

Alle enheder i UIAA har derudover været en del af et forløb ved PPR i regi af Fællesskaber for alle (FFA), med fokus på specialpædagogiske metoder og principper. Forløbet tog afsæt i en case-baseret og gruppebaseret tilgang for at træne hverdagspraksis og stimulere målet om, at løfte opgaven i fællesskab.

Dog fortæller lederne også, at der er en oplevelse af, at medarbejderne efterspørger viden og kompetenceudvikling inden for det specialpædagogiske felt, som man ellers ikke har beskæftiget sig meget med tidligere. Dette kunne skyldes oplevelsen af, at man ikke føler man har de kompetencer man har brug for, også fordi gruppen af børn og unge i udfordringer i fritidstilbuddene er større, også måske mere kompleks, end tidligere. Konkret nævner en leder at vedkommende drømmer om efteruddannelse i de aktuelle udfordringer som børnene og de unge i fritidstilbuddet har, eks. ADHD, angst mm.

Spørger man PPR-medarbejderne om deres oplevelse af, at medarbejderne i fritidstilbuddene har de tilstrækkelige kompetencer til at arbejde med børn i udfordringer, tilkendegiver 4 procent af de i høj grad har den oplevelse, mens 20 procent siger i nogen grad og 12 procent siger i lav grad. Hele 65 procent af de adspurgte PPR-medarbejdere svarer dog *ved ikke* eller *ikke relevant*, hvilket igen understreger konklusionen om, at kendskabet mellem UngiAarhus og PPR ikke er så stort.

Mulighedsrum ift. at arbejde med bredere børnefællesskaber i UngiAarhus

I de foregående afsnit er der løbende nævnt gode eksempler på, hvordan UngiAarhus understøtter arbejdet med bredere børnefællesskaber i Aarhus Kommune. I dette afsnit gentages et par af disse og derudover nævnes nogle yderligere eksempler på, hvordan visse fritidstilbud arbejder med at styrke arbejdet med stærke og velfungerende børnefællesskaber.

En leder nævner **NETVÆRKS MØDET**, som et sted hvor der er sket en konkret udvikling, som har medført at de fagligt står et helt andet sted end for 10 år siden. Lederen oplever, at medarbejderne er mere professionelle til at kigge hele vejen rundt om barnet i dialogen med skolerne, og at de derfor har et stærkere tværfagligt blik på den unge.

En anden leder fortæller om, hvordan man afholder et **MÅNEDLIGT MØDE MED AKT-TEAMET** fra den nærliggende skole, hvor børnegruppen diskuteres således at man kan sikre det gode, tværfaglige blik på situationerne.

SPECIALTROPPERNE i Øst og Vest, som udvikler fagligheden, yder fælles supervision, tematiserer og sætter ord på konkrete og nærværende udfordringer - en viden som efterfølgende kan bredes ud til kolleger i egne afdelinger.

MELLEMRUMMET, et undervisningstilbud til elever som har brug for en pause eller en genstart. Undervisningen tager udgangspunkt i de enkeltes forudsætninger, og undervisningsforløbene er tilpasset, så alle får trænet det, de har brug for. Udover dansk, matematik, engelsk og fysik tager vi også på ture ud af huset både til kulturelle arrangementer og for at komme ud i naturen, motionere og få nogle gode oplevelser sammen. I Mellemrummet er der plads til at udforske det, der er svært ved at være ung, at få snakket om, hvad man har brug for at træne både fagligt, personligt og socialt for at komme videre på en god måde.

KLUBSKOLEN for sårbare og udsatte elever, hvis skoleforløb af forskellige årsager er brudt sammen. Der undervises i dansk, matematik, engelsk, værkstedsfag og robusthed i forhold til den enkelte elevs faglige, personlige og sociale potentiale og udfordringer. Målsætningen er at klæde eleven på til det næste skoletilbud, ungdomsuddannelse eller et tilbageløb til sin klasse.

UNG I ERHVERV skaber bro mellem ungdomslivet og erhvervslivet, og giver unge en realistisk og positiv oplevelse med arbejdsmarkedet. De unge kommer i vejledte ulønnede praktikker i virksomheder, og får praktiske erfaringer og selvtillid, som de kan bruge til at gennemføre en ungdomsuddannelse.

